

Стратегічні орієнтири сучасної моделі економічного зростання регіонів

В статті визначені пріоритети економічного зростання регіонів та охарактеризовані їх особливості на прикладі Львівської області, подані рекомендації щодо оптимізації механізму реалізації регіональних стратегій.

суча сна модель, економічне зростання, механізм реалізації, стратегія

Регіональна політика важливий пріоритет національної стратегії соціально-економічного розвитку. Посилення уваги до формування та реалізації регіональної політики в державі підтверджується послідовними кроками уряду в напрямку удосконалення нормативно-правового забезпечення процесів децентралізації влади та запровадження нових форм і методів державної підтримки соціально-економічного розвитку регіонів. Втілення в життя децентралізованої моделі управління розвитком регіонів вимагає підвищення відповідальності регіональної влади за створення умов для досягнення реального економічного зростання та забезпечення соціальної стабільності в регіонах. З огляду на це, сьогодні у кожному регіоні розробляються регіональні стратегії, метою яких є визначення довгострокових цілей розвитку. Вдало визначені стратегічні цілі соціально-економічного розвитку регіонів сприятимуть зосередженню зусиль регіональної влади на найбільш перспективних для конкретного регіону напрямках розвитку і, одночасно, забезпечать вирішення комплексу проблем регіонів.

Така постановка питання вимагає розширення пошуків науковців в сфері вибору пріоритетів реалізації регіональних стратегій.

Метою статті є окреслення сучасних імперативів економічного зростання регіонів та пошук вирішення проблем, пов'язаних з реалізацією стратегій соціально-економічного розвитку регіонів України.

Сучасна модель економічного зростання регіонів базується на чотирьох важливих для кожного регіону стратегічних орієнтирах, найважливішим з яких є забезпечення інноваційності економіки регіону, що можливе за умов: розвитку пріоритетних базових технологій; збільшення валового регіонального продукту за рахунок освоєння нових видів продукції і технологій; розвитку інноваційної інфраструктури здатної підвищити інвестиційну привабливість території створення умов для інтеграції інноваційної та науково-технічної діяльності; розробки та реалізації інноваційних програм; оптимізації використання наявних інтелектуальних та інформаційних ресурсів тощо.

Інноваційність економіки є тією ознакою, яка з одного боку зорієнтована на якомога ширше врахування регіональних особливостей та ресурсного потенціалу територій, а з іншого – на забезпечення конкурентоспроможності регіонів як на національному, так і на світовому рівнях. В цьому контексті доцільно зазначити також, що для регіонів України пріоритетним є не тільки залучення інновацій ззовні, а й розробка і впровадження власних інновацій, адекватних місцевим потребам та міжнародним стандартам. За цим підходом майбутнє, оскільки розвиток інновацій стане фундаментом перспективних зрушень не тільки в економіці, а й в сфері освіти та

науки.

Сільське господарство є традиційною для України галуззю економіки, яка має значний ресурсний потенціал для розвитку і одночасно, комплекс невирішених проблем, які негативно впливають на розвиток економіки регіонів. Тому впровадження інновацій саме в цій сфері є вкрай необхідним. Йдеться про створення інноваційних структур у сільському господарстві. Організаційними формами таких структур є агротехнопарки, які добре зарекомендували себе в практиці господарювання інших країн. Дані організаційні структури забезпечать посилення інтеграційних процесів у розвитку науки і агробізнесу.

У Львівській області пропонується створити три агротехнопарки з врахування виробничо-технологічної спорідненої підприємницької та бізнесової діяльності локальних територій, а саме:

1. Агротехнопарк “Кам’янка-Буська” – Буський, Бродівський, Золочівський, Радехівський, Кам’янка-Буський, Пустомитівський, Перемишлянський райони (рослинницько-тваринницька спеціалізація);

2. Агротехнопарк “Жовква” – Городоцький, Мостиський, Яворівський, Жовківський, Сокальський райони (рослинницько-тваринницька спеціалізація, економічна зона транскордонного співробітництва);

3. Агротехнопарк “Стрий” – Дрогобицький, Труківський, Старосамбірський, Сколівський, Стрийський, Миколаївський, Самбірський, Жидачівський райони (лісогосподарська спеціалізація, рекреаційна зона).

Для координації діяльності по створенню та подальшому науковому супроводу функціонування агротехнопарків слід створити Західноукраїнський інноваційний центр сільського господарства, який міг би бути сформований на базі Західного наукового центру НАН України.

Другим по значимості стратегічним орієнтиром реалізації моделі економічного зростання регіонів є накопичення та розподіл інвестиційних ресурсів. Зазвичай, коли мова йде про реалізацію інвестиційної політики в регіонах піднімають проблему інвестиційної привабливості регіону та розширення джерел інвестиційних надходжень і в меншій мірі говорять про залучення інвестиційних ресурсів та їх використання в “точках росту” економіки регіонів. Проблема полягає в тому, що першочерговими споживачами інвестицій мають бути підприємства, які не вичерпали потенціал розвитку, які за технічним станом або характером продукції мають перспективи щодо виходу на внутрішній та зовнішній ринок, а також ті, що проявляють ініціативу щодо здійснення модернізації та освоєння сучасних видів продукції здатних конкурувати не тільки на національному, а й на світовому ринку. У якості пріоритетних напрямів інвестування слід розглядати виробництва, які переробляють місцеву сировину, мають реальний платоспроможний попит і високу потенційну ємність споживчого ринку. По відношенню до інших видів економічної діяльності пріоритетність інвестування має визначатись розвиненістю сфери діяльності, можливістю максимізації прибутку на вкладений капітал, комплексністю вирішення проблем регіонального розвитку і забезпеченням ефекту в супутніх сферах і в кінцевому варіанті сприяти вирішенню найбільш болючих для регіону проблем. Існує також думка, що пріоритетне інвестування необхідно здійснювати на рівні регіонів у ті сфери економічної діяльності, які мають підтримку на загальнодержавному рівні. Це стосується насамперед тих сфер економічної діяльності, на розвиток яких спрямовані цільові та регіональні програми.

У Львівській області сьогодні діє 167 цільових програм, з яких 24 програми спрямовані на вирішення стратегічних проблем розвитку сільського господарства, 6 – на розвиток виробництва і 4- на розвиток підприємництва. У блоці соціальних програм найбільша їх кількість діє у сфері охорони здоров’я (33), культури (12), зайнятості та соціального захисту (12) та освіти (7). Природозахисні програми представлені в області 16 програмами регіонального та 2 локального рівня, а розвиток туризму є цільовим орієнтиром 4 регіональних та 1 локальної програми.

Інвентаризація програм засвідчує неефективність реалізації значної кількості наявних програм, адже без фінансового забезпечення більшість запланованих заходів залишаються невиконаними.

В результаті проведеного аналізу майже 30% розроблених в області програм не мають чітко визначених обсягів та джерел фінансування, а 27% програм хоча і передбачають кошти для їх реалізацію, проте з різних причин не фінансуються. За цих обставин, необхідно: організувати оцінку регіональних програм з приводу фінансової спроможності їх реалізації; на засадах пріоритетності визначити перелік програм, які доцільно розвивати в подальшому. Це стосується насамперед програм, які спрямовані на реалізацію Стратегії регіону. Такий підхід призведе до зменшення кількості програм і дозволить зосередити увагу на досягненні вагомих результатів на шляху якісного зростання економіки регіонів; подати пропозиції на урядовий рівень щодо внесення змін та доповнень до існуючих державних програм, на необхідності прийняття нових.

Враховуючи важливість програмно-цільового методу управління як дієвого засобу вирішення операційних цілей та завдань Стратегії розвитку Львівської області, необхідно прийняти на державному рівні Закону України “Про державні цільові програми”, який повинен забезпечити врегулювання процесів розроблення і виконання державних цільових програм, у тому числі у питанні визначення джерел фінансування їх заходів.

Додамо, що згідно світової практики, пріоритетними інвестиційними напрямками мають стати реальне виробництво, фінансові інвестиції в цінні папери та інтелектуальні інвестиції – в ліцензії, науково –технічні розробки та підготовку спеціалістів.

Наступним стратегічним орієнтиром моделі економічного зростання регіонів є розширення економічної взаємодії. Нова регіональна парадигма стверджує, що регіони – це основні складові національної території та економіки країни. З огляду на це, досягнення стратегічних пріоритетів розвитку регіонів забезпечить посилення їх функцій у формуванні соціоекономічного простору країни на засадах економічної, соціальної та територіальної єдності України. Саме така регіональна політика здійснюється сьогодні в країнах Європейського Союзу і трактується як “політика єднання”.

Реалізація цієї політики передбачає використання різних форм міжрегіональних економічних відносин, які сприятимуть пом'якшенню конкурентної боротьби на ринках товарів, послуг і капіталу та збільшать шанси щодо отримання регіонами державної підтримки з приводу реалізації міжрегіональних проектів за умов коли регіональна влада не може самотужки їх реалізувати. Це стосується насамперед реалізації проектів розбудови всіх видів інфраструктурних мереж.

Нагальною проблемою зміцнення економіки регіонів є відтворення традиційних виробничих зв'язків та розширення міжрегіональної взаємовигідної кооперації. В цьому напрямку вже є певні напрацювання. Так, в Угоді про організаційні та соціально-економічні засади розвитку співпраці семи областей Західного регіону України, підписаної 26 жовтня 2001р. визначені напрями та форми цієї співпраці. На жаль, ця ініціатива не призвела до отримання конкретних значимих результатів. Причиною цього є відсутність дієвих механізмів розвитку такої співпраці. Ця проблема є перспективною площиною пошуків науковців і практиків, а отримання реальних результатів від такої співпраці залежить насамперед від влади на місцях.

Прикладом успішної міжрегіональної співпраці можна вважати співробітництво у науковій сфері започатковане Західним науковим центром і Радою ректорів вищих навчальних закладів Львівщини, які ініціювали міжрегіональну наукову кооперацію і обмін досвідом, уклавши угоду про співпрацю з Донецьким науковим центром і Радою ректорів Донеччини. Кримським науковим центром та Радою ректорів Криму. Безумовно, що розширення географії суб'єктів співпраці та сфер співробітництва сприятиме посиленню рівня інтегрованості нашої держави.

З іншого боку, оскільки регіони - це відкриті системи, вони вступають у зв'язок не тільки з іншими регіонами країни, а й з іншими суб'єктами світової економіки. Доведено, що інтенсивність взаємозв'язків у глобальній економіці - не наслідок близькості чи подібності, а результат впливу ринків, ресурсів, технологій, глобальної політики конфліктів, історії тощо. Два чи більше економічних регіони, розташовані в різних економічних системах, можуть взаємодіяти так само тісно і глибоко, як сусідні місцеві економіки в сусідніх економічних системах [1, с.113]. Інтенсифікація взаємозв'язків спричинена впливом глобалізації світової економіки, що проявляється у: формуванні всесвітніх інформаційних та комунікаційних мереж, які дають можливість швидкої та необмеженої передачі інформації щодо прийнятих рішень та можливих економічних наслідків; активному розвитку транснаціональних корпорацій, які стають основними носіями технологічних та організаційних інновацій; збільшенні обсягу загальносвітових потоків "електронних грошей", які важко піддаються контролю, що зумовлює підвищення ступеня незалежності економічних суб'єктів від державних структур управління; зменшенні втручання держави в ринкову економіку.

Прикладом такого підходу до розробки регіональних стратегій є стратегія Криму, в якій розвиток регіону визначається не тільки його положенням на внутрішньому ринку, а й у гео економічній системі глобальних процесів. У відповідності з цим. Головною ідеєю Кримської стратегії є відновлення історичного середземноморського (європейського) вектору розвитку шляхом відродження комунікаційного вузла вільної торгівлі [2].

В цьому контексті, важливою стратегічною ціллю розвитку економіки регіонів виступає нарощення експортного потенціалу та його орієнтація на зменшення експорту сировини та збільшення експорту готової кінцевої продукції.

Дотичним до попереднього стратегічного орієнтиру моделі економічного розвитку регіонів є оптимізація просторової організації економіки. Вибір стратегії розвитку регіону – проблема, яка безпосередньо торкається інтересів адміністративних районів, міст та сільських поселень, розташованих в його межах. В цій площині спостерігається ряд негативних тенденцій: зменшенні зв'язку між центральними і периферійними територіями областей; недостатній ролі малих та середніх міст в господарському комплексі регіонів; поглиблення депресивності як сільських територій, так і деяких, особливо з малою чисельністю населення міст і селищ міського типу, а також монофункціональних міст регіону.

Сучасна регіональна парадигма відкриває нові можливості для розвитку окремих територіальних одиниць, економічних суб'єктів та населення. Відповідно, Стратегія розвитку Львівської області орієнтується на:

- зростання впливу обласного центру, що зумовлено наявністю висококваліфікованої робочої сили; високо розвиненої технологічної, інституційної, ринкової інфраструктури; зручних під'їзних шляхів; диференційованою структурою виробництва; великою кількістю вищих навчальних закладів і науково-дослідних інститутів; вищим, у порівнянні з іншими містами регіону рівнем якості життя.
- обмеження тенденцій субурбанізації та підтримки політики підвищення стандартів якості життя населення;
- сприяння зростанню ролі малих та середніх міст, в т. ч з метою вдосконалення відносин між містом і селом, яке має здійснюватись на основі стимулювання малих міст щодо надання різних видів послуг сільським територіям;
- стимулювання розвитку сільських поселень, що відбуватиметься шляхом диверсифікації можливостей працевлаштування та мобілізації ресурсів для розвитку сільськогосподарського виробництва, вдосконалення маркетингу високоякісних продуктів тощо;
- сприяння територіальній доступності сільських районів, підвищення їх привабливості шляхом створення адекватної потребам інфраструктури та надання нових послуг, особливо у сфері агротуризму.

Саме ці стратегічні орієнтири були враховані при розробці проекту Стратегії розвитку Львівщини до 2015 року, який був розроблений Львівською обласною державною адміністрацією у партнерстві з місцевими органами влади, громадськими організаціями, науковими та освітніми установами Львова та області, зокрема, Інститутом регіональних досліджень НАН України, а також групою вітчизняних та іноземних експертів.

У Львівській Стратегії запропоновано чотири стратегічні цілі, які характеризують Львівщину як: регіон сталого економічного та підприємницького розвитку; ворота України до Європейського Союзу; регіон високоосвічених людей і інноваційного потенціалу; регіон чистого і привабливого навколишнього середовища, культури, туризму, рекреації

Запропоновані цілі відображають особливості та переваги області, які вирізняють її поміж інших областей України та найбільш продуктивні напрями розвитку. Наведені цілі корелюються з основними напрямки розвитку малих міст запропонованими у концепції розвитку малих міст Львівської області, згідно з якою малі міста можуть включитись у реалізацію наступних стратегічних завдань розвитку області, а саме щодо розвитку інфраструктури підприємств малого та середнього бізнесу; участі у програмах приватизації державних підприємств; створення бізнес-інкубаторів; реалізації програм по створенню місцевих гарантійних фондів та фондів взаємодопомоги; розвитку транспортної інфраструктури; вдосконалення професійної освіти; створення інфраструктури для консалтингу, навчання та перекваліфікації фермерів та сільськогосподарських спеціалістів; створення внутрішньорегіональної мережі центрів обміну технологіями; розширення економічної та культурної співпраці з прикордонними регіонами Польщі; розвитку сучасної туристичної та рекреаційної бази і т.д.

Отже, кожне місто регіону повинно зробити свій стратегічний вибір в рамках стратегії розвитку області, повинно мати свою власну життєздатну і реальну стратегію.

Сьогодні можна вважати, що період розробки регіональних стратегій вже відбувся. Натомість гостро стоїть питання про механізм та ефективність їх реалізації. Розроблені стратегії не повинні залишитись черговим документом розробленим “на вимогу часу”. З огляду на це, доцільно зупинитись на деяких методологічних положеннях реалізації стратегій, які відображають специфіку нових підходів до формування стратегій економічного зростання регіонів України.

По-перше, важливим методологічним положенням розробки і реалізації регіональних стратегій є те, що відрізняє їх від планів соціально-економічного розвитку регіонів, які носять комплексний характер, а саме їх спрямованість на активізацію діяльності лише за окремими напрямками - “точками прориву” економіки регіонів. На жаль, саме цього принципу не завжди дотримувались автори деяких стратегій розвитку регіонів України. Зрозуміло, що у перспективі реалізація стратегічних пріоритетів позитивно позначиться на розвитку інших сфер економічної діяльності, але першочерговим залишається концентрація ресурсів для реалізації пріоритетних напрямів розвитку економіки регіонів.

По-друге, втілення в життя регіональних пріоритетів є справою тривалою і, відповідно, під час формування стратегії не можна передбачити всі можливості варіанти тактичних ходів, що виникнуть у майбутньому. Тому реалізація стратегій – це справа не тільки моніторингу, на що зазвичай звертають увагу науковці та практики, а й постійного пошуку, який включатиме корегування наповнення стратегічних цілей. В процесі реалізації регіональних стратегій відбуватиметься швидко та адекватне реагування на зміни факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, тому в процесі реалізації регіональних стратегій необхідно забезпечити збереження стратегічної гнучкості управлінських рішень.

По-третє, реалізація стратегій повинна здійснюватись не тільки з використанням програмно-цільового методу управління, а й програмно-

територіального, який спрямований на оптимізацію процесів територіального розвитку. Це означає, що крім виділених стратегічних цілей розвитку регіону в цілому, мають реалізовуватись пріоритети удосконалення територіальної та просторової організації економіки регіонів.

По-четверте, стратегія, яка є управлінським резервом зміцнення економічної системи регіонів є, одночасно, і дієвим інструментом реалізації соціального контролю за розвитком економіки. Згідно інституціонального підходу існують різні форми організації соціального контролю. На макрорівні соціальний контроль включає активну регулюючу активність держави. На нашу думку, на регіональному рівні в умовах реалізації стратегії суб'єктами соціального контролю є підприємницькі, банківські та інші господарські структури регіону, його населення. Перелічені суб'єкти економічної діяльності та населення регіону повинні бути не тільки безпосередніми учасниками процесу реалізації стратегічного вибору, а разом у творчій співпраці з регіональною владою впливати на ситуацію, на механізм ринкової конкуренції, ціноутворення, зайнятості, стан грошово-кредитного ринку, фінансово-бюджетної системи та вчасно реагувати на зміни, що відбудуться у бізнес-середовищі. Досягнення стратегічних цілей розвитку регіонів в значній мірі залежить від ефективності рішень, що приймаються в сфері узгодження, розподілу відповідальності та повноважень як на державному, так і на регіональному рівні.

По-п'яте, оскільки результативність розвитку економіки регіону, що досягнута внаслідок реалізації стратегічних цілей повинна бути або якісно, або кількісно вимірною, необхідно поєднувати стратегічне планування і стратегічне прогнозування. Останнє доцільно проводити з врахуванням циклічної динаміки економічних процесів. Це означає, що стратегія до певної міри може орієнтуватись на ті інерційні процеси, які дістали розвитку в останні роки. Існує думка, що механічна екстраполяція минулих тенденцій "не повинна домінувати при формуванні прогнозних завдань майбутнього розвитку економіки регіону"[3, с.36]. З цією думкою можна погодитись коли мова йде про довгострокові цикли. При прогнозуванні коротко- та середньо тривалих тенденцій доцільно орієнтуватись на циклічний характер динаміки економічних процесів. Справедливість цієї позиції підтверджує те, що за останні роки у розвитку економіки регіонів спостерігається ряд позитивних тенденцій, а саме: відбулись позитивні зрушення у сфері структурної перебудови економіки регіонів, хоча цей процес ще не можна вважати закінченим; збільшились обсяги та розширилась географія зовнішньоекономічної діяльності, зміцніло підприємництво тощо.

Таким чином, якісне економічне зростання регіонів України неможливе без ефективно діючої системи стратегічного управління, яка базується на баченні чітко визначеної перспективи розвитку, конкретизації дій, прогнозної оцінки ресурсного забезпечення стратегічних цілей та вдосконалення управлінського процесу на засадах покращення взаємодії між владою та іншими учасниками процесу реалізації стратегій, тобто чіткого розподілу компетенцій і відповідальності.

Список літератури

1. Барнз В., Ледебур Л. Нові регіональні економіки. Пер. з англ. А. Пехник. – Львів: Літопис, 2003.– 196с.
2. Куницын С.В. Крымская стратегия: новый взгляд. - Крымская газета. – 31 августа 2004.
3. С.Бойко, Я.Грота Проблемні питання прогнозування розвитку виробництва в регіоні // Регіональна економіка. – 2004. - №2. – С.36-45.

В статье определены приоритеты экономического роста регионов и охарактеризованы их особенности на примере Львовской области, представленные рекомендации относительно оптимизации механизма реализации региональных стратегий.

In the article the priorities of the economy growing of regions are definite and described to their feature on the example of the Lvov region, the presented recommendations in relation to optimization of mechanism of realization of regional strategies.